Kvalifikuotas elektroninis parašas
ALMANTAS STANKŪNAS
2026-11-09 09:07:19 GMT+2
Paskirtis: Parašas

J. E. Lietuvos Respublikos Prezidentui Gitanui Nausėdai
Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkui Juozui Olekui
Lietuvos Respublikos Seimo nariams
Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui ir jo pirmininkui Juliui Sabatauskui
Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijai
Vilniaus universitetui
Mykolo Romerio universitetui
Vytauto Didžiojo universitetui
Žiniasklaidai ir visuomenei

TAUTOS FORUMO
PAREIŠKIMAS

DĖL PILIEČIŲ KONSTITUCINĖS TEISĖS TIESIOGIAI SPRĘSTI VALSTYBEI SVARBIAUSIUS KLAUSIMUS SUVARŽYMO IR REFERENDUMO INICIATYVOS BLOKAVIMO

2026 m. lapkričio 9 d.
Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui (KT) 2025 m. balandžio 17 d. nutarimu nusprendus, kad tos pačios lyties asmenų poroms turi būti užtikrintas šeimos santykių teisinis pripažinimas ir apsauga, visuomenėje kilo aštrios diskusijos, ar KT, savavališkai apibrėždamas šeimos konstitucinę sampratą, neperžengė Konstitucijos aiškinimo ribų ir faktiškai nepakeitė jos 38 straipsnio turinio, kuriame santuoka aiškiai siejama su vyro ir moters sąjunga, o šeima su motinyste ir tėvyste.

Dėl to Seime kilo iniciatyva surengti patariamąjį referendumą, kuriame Lietuvos piliečiai galėtų tiesiogiai išreikšti savo valią dėl 1992 metais referendume išreikštos Konstitucijos 38 straipsnyje įtvirtintos autentiškos šeimos sampratos, jog šeima kuriama santuokos keliu ar šeimos narius sieja motinystės ir tėvystės ryšiai.

2026 m. balandžio 9 d. Seimas po pateikimo pritarė patariamojo referendumo iniciatyvai ir pavedė Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui pareikšti savo nuomonę. 2026 spalio 1 d. komitete buvo numatyti klausymai dėl šios iniciatyvos, tačiau minėtas komitetas, nepaaiškindamas priežasčių, klausymus atšaukė.

Tautos forumas pažymi, kad referendumas dėl konstitucinės šeimos sampratos nėra susijęs su Seimo narių siekiu paneigti kurios nors visuomenės grupės žmogaus teises, asmens orumą ar privataus gyvenimo apsaugą, bet žmogaus teisių apsauga negali būti supriešinama su Konstitucijos viršenybės, teisinio aiškumo ir adekvataus Konstitucijos teksto aiškinimo principais.

Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas, nuolat aiškindamas ir savaip interpretuodamas konstitucinę šeimos sampratą pagal kitų šalių pavyzdžius, bei tiesiogiai nesiremdamas Lietuvos Respublikos Konstitucijos testu, kuriame išreikšta suvereno (lietuvių tautos) valia,

~~bet~~ ir vadovaudamasis savo paties sumanyta konstitucinės dvasios doktrina, savo 2025 m. balandžio 17 d. nutarime įstatymų leidėjui ir teismams sukūrė itin prieštaringus šeimos santykių apibrėžimo kriterijus, kuriais iš esmės paneigiami paties KT 2011 metų rugsėjo 28 d. nutarime apibrėžti kriterijai. Dėl to visuomenė pagrįstai pradėjo domėtis, ar KT dar aiškina Konstituciją pagal jos autentišką tekstą, ar jau savo nuožiūra perėmė teisėkūros iniciatyvą ir pildo Konstituciją naujomis normomis, neleistinai perimdamas Konstitucijos keitimo galias, kurių Konstitucija jam nesuteikė.

Primename, kad KT 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarime išaiškino, jog konstitucinė šeimos samprata negali būti kildinama vien iš santuokos instituto, kaip pavyzdį tokios šeimos nurodydamas santuokos nesudariusių vyro ir moters bendrą gyvenimą, ypač kai šie susilaukia vaikų. KT šiame nutarime kaip tik ir akcentavo, kad pagal konstitucinę šeimos sampratą šeimos narių ryšiai grindžiami savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas, kurie yra konstitucinių motinystės, tėvystės ir vaikystės institutų pagrindas.

Atsižvelgiant į KT 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarime suformuluotus kriterijus šeimos santykiams nustatyti, 2019 m. sausio 11 d. nutarime KT tezė, esą „konstitucinė šeimos samprata yra neutrali lyties požiūriu“, negali būti suprantama ar aiškinama kitaip, nei tai, kad vieniša mama augina dukrą ar vienišas tėvas sūnų. Tuo tarpu visi bandymai aiškinti, kad šeimos neutralumas biologinės lyties kriterijaus požiūriu atveria galimybes šeima laikyti ir tos pačios lyties asmenų poros bendrą gyvenimą, aiškiai nedera nei su Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalimi, t. y. su motinyste ir tėvyste, nei su 3 dalimi, kurioje aiškiai nustatyta, kad santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu.

2025 m. balandžio 17 d. nutarime KT, jau nepaisydamas savo ankstesnių nutarimų, žengė dar toliau, pripažindamas, kad Civilinio kodekso 3.229 straipsnis tiek, kiek pagal jį partnerystę gali sudaryti tik vyras ir moteris, prieštarauja Konstitucijai, šitaip konstitucinę šeimos apsaugą susiedamas ir su tos pačios lyties asmenų poromis bei sukurdamas prieštaravimą savo paties aiškinimuose.

Tokiu būdu pagaliau išryškėjo, kad Konstitucinio Teismo plėtojama jo paties sukurta konstitucinė doktrina nebeturi aiškių ribų. Šeimos samprata, kildinama ne tiek iš Konstitucijos teksto, kiek iš KT teisėjų aiškinamos tariamos „Konstitucijos dvasios“, vis labiau primena ne teisinę kategoriją, o kelių teisėjų valios, pasaulėžiūros ir kūrybinės vaizduotės vaisių. Vadovaujantis tokia neribotos interpretacijos logika, šeima, tikėtina, gali būti paskelbta ne tik dviejų žmonių, bet ir trijų ar daugiau asmenų sąjunga, nesvarbu, ar juos sieja tik bendras gyvenimas ir tarpusavio emociniai ryšiai. Dar daugiau - šeima galėtų būti pripažinta net kartu gyvenančių draugų bendruomenė, jeigu tik jie patys save laikytų šeima.

Be to, Konstitucijos 29 straipsnyje yra įtvirtintas visų asmenų lygybės įstatymui principas. KT yra išaiškinęs, kad draudžiamų diskriminacijos pagrindų sąrašas nėra baigtinis ir kad diskriminacija dėl seksualinės orientacijos taip pat draudžiama būtent, remiantis Konstitucijos 29 straipsniu. KT čia nutylėjo, kad suverenas (tauta) referendume Konstitucijos 29 straipsnyje nustatė baigtinį nediskriminavimo pagrindų sąrašą, ir todėl tol, kol Konstitucijos 29 str. 2 dalį įstatymų leidėjas nepapildė draudimu diskriminuoti asmenis dėl jų seksualinės orientacijos, tol KT sprendimai ir nurodymai registruoti vienos lyties asmenų šeimas aiškiai prieštarauja suvereno valiai, išreikštai Konstitucijos tiek 29, tiek ir 38 straipsniams, pagaliau paties KT 2011 rugsėjo 28 d. nutarimui.

Konstitucijos 5 straipsnyje nustatyta, kad valdžios galias riboja Konstitucija, o 9 straipsnyje įtvirtinta, kad svarbiausi Valstybės bei Tautos gyvenimo klausimai sprendžiami referendumu. Taigi KT turi išimtinę kompetenciją oficialiai aiškinti Konstituciją, o jo baigiamieji aktai yra privalomi, tačiau tai nereiškia, kad pats Konstitucinis Teismas neprivalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos.

Todėl visuomenei iškilo būtinybė išsiaiškinti, kiek Konstitucinio Teismo plėtojama, regis, jokių aiškių ribų nebeturinti konstitucinė doktrina iš tiesų remiasi pačios Konstitucijos tekstu, sisteminiu jos nuostatų aiškinimu ir ankstesne konstitucine jurisprudencija, o kiek – pačių teisėjų subjektyviomis interpretacijomis. Kartu būtina atsakyti į klausimą, kokia šeimos samprata iš tikrųjų įtvirtinta Konstitucijoje ir ar jos turinys gali būti nuolat keičiamas vien teisėjų nuožiūra.

Galiausiai yra keliamas esminis konstitucinės valstybės klausimas: ar Konstitucinis Teismas vis dar aiškina Konstituciją, ar jau pats ją perrašo, prisidengdamas išskirtine teise kalbėti jos vardu? Juk jeigu Konstitucijos tekstą ir Tautos valią gali pakeisti neribota teisėjų interpretacinė laisvė, aukščiausiuoju valstybės įstatymu tampa nebe Tautos referendumu priimta Konstitucija, o ją aiškinančių teisėjų valia. Tuomet neišvengiamai kyla dar vienas klausimas: kas iš tikrųjų yra Konstitucijos šeimininkas – ją priėmusi Tauta ar teisėjai, turintys teisę savo nuožiūra keisti jos prasmę?

Dėl visuomenės klaidinimo

Nerimą kelia referendumo oponentų mėginimai klaidinti visuomenę, painiojant elementarias teisines sąvokas. Seimo narė, socialdemokratė Orinta Leiputė-aiškina, kad šeima yra ir vieniša motina ar tėvas, auginantis vaiką Kiti referendumo oponentai šeimos pavyzdžiais pateikia kartu gyvenančius brolius, seseris, senelius ir anūkus.

Referendumo iniciatoriai nesiūlo paneigti vienišų tėvų šeimų - priešingai, motinystė ir tėvystė aiškiai įvardijamos greta vyro ir moters santuokos kaip savarankiški egzistuojantys šeimos teisinių santykių pagrindai.

Būtent dėl to Respublikos Prezidentas Gitanas Nausėda, komentuodamas Konstitucinio Teismo išaiškinimus, yra pareiškęs: „Aš įsivaizduoju šeimos sąvoką taip, kaip parašyta Konstitucijoje. Ir kartais sunkiai suprantu interpretacijas, kurias gudrūs ir protingi teisininkai pateikia.“

Ypač tendencingą ir ideologiškai angažuotą referendumo vertinimą pateikė Mykolo Romerio universiteto docentė, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė dr. Jolita Miliuvienė, Konstitucinės šeimos sampratos keitimą susiejusi su Lietuvos nusigręžimu nuo vakarietiškų vertybių, tarptautinės teisės, ir net galimu pasitraukimu iš Europos Sąjungos bei Europos žmogaus teisių konvencijos sistemos, tarsi Europos žmogaus teisių konvencijoje būtų įtvirtintas 72 žmogaus lyčių katalogas, o Europos Sąjungos sutartys būtų atėmusios iš valstybių narių teisę pačioms reguliuoti šeimos teisinius santykius.

Anot minėtos Seimo kontrolierės, vien ketinimas paklausti Tautos nuomonės dėl šeimos sampratos jau prilygsta Lietuvos pasitraukimui iš Vakarų civilizacijos.

Tačiau Europos žmogaus teisių konvencija neįpareigoja valstybių įteisinti tos pačios lyties asmenų santuokų, o Europos Sąjungos teisė palieka valstybėms šios srities reguliavimo kompetenciją, laikantis iš ES teisės kylančių įsipareigojimų.

Todėl mėginimas konkretų Konstitucijos 38 straipsnio pakeitimo klausimą paversti Lietuvos geopolitinės orientacijos išbandymu yra atvira ir viešai smerktina politinė demagogija. Konstitucinio Teismo jurisprudencija nėra neliečiama dogma, o Tautos konstitucinė teisė spręsti dėl Konstitucijos pakeitimų negali būti paneigiama vien todėl, kad siūlomas sprendimas neatitinka tam tikrų ideologinių nuostatų. Jeigu referendumo oponentai teigia, kad siūlomas Konstitucijos 38 straipsnio pakeitimas prieštarauja Europos teisei, jie privalo nurodyti konkrečias pažeidžiamas teisės normas, o ne gąsdinti visuomenę Lietuvos pasitraukimu iš Europos sąjungos.

Tautos forumas atkreipia dėmesį į Seime sustabdytą iniciatyvą surengti patariamąjį referendumą dėl Konstitucijos 38 straipsnio nuostatų. TF įsitikinimu, piliečių teisė diskutuoti apie Konstitucijos turinį, siūlyti jos pakeitimus ir įstatymų nustatyta tvarka inicijuoti referendumą yra vienas svarbiausių demokratinės valstybės principų.

Nors tai nereiškia, kad kiekvienas siūlomas Konstitucijos pakeitimas savaime atitinka visus konstitucinius reikalavimus, tačiau jo teisinis vertinimas turi remtis aiškiais argumentais, o ne politinėmis ar ideologinėmis nuostatomis. Piliečių siekis apibrėžti šeimos instituto konstitucinį turinį neturi būti savaime laikomas žmogaus teisių pažeidimu. Kartu bet koks siūlomas reguliavimas turi užtikrinti kiekvieno asmens orumo, privataus gyvenimo ir kitų konstitucinių teisių apsaugą.

Tautos forumo vertinimu, būtina aiškiai atskirti Konstitucijos nuostatų turinio atskleidimą jas aiškinant ir Konstitucijos norminio turinio pakeitimą pagal Konstitucijos XIV skirsnyje nustatytą procedūrą.

Todėl Tautos forumas reikalauja:

1. Nedelsiant atnaujinti Seime pradėtą patariamojo referendumo dėl konstitucinės šeimos sampratos iniciatyvos svarstymą. Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas privalo viešai ir argumentuotai paaiškinti, dėl kokių teisinių bei procedūrinių priežasčių buvo atšaukti 2026 m. spalio 1 d. numatyti klausymai, ir užtikrinti, kad referendumo iniciatyva būtų nagrinėjama laikantis Seimo statuto nustatytų procedūrų.

2. Sudaryti realias teisines ir politines sąlygas piliečiams tiesiogiai pareikšti savo valią dėl konstitucinės šeimos sampratos. Konstitucijos 9 straipsnyje įtvirtinta Tautos teisė svarbiausius valstybės gyvenimo klausimus spręsti referendumu negali būti paversta deklaratyvia nuostata, o referendumo iniciatyvos svarstymas neturi būti vilkinamas ar stabdomas vien dėl to, kad joje keliami klausimai neatitinka dalies politikų ar valstybės institucijų formuojamos ideologinės pozicijos.

3. Viešai ir išsamiai pagrįsti Konstitucinio Teismo plėtojamos šeimos sampratos konstitucinius pagrindus bei jos aiškinimo ribas. Turi būti aiškiai atsakyta, kokiais Konstitucijos teksto, jos nuostatų sisteminio aiškinimo ir ankstesnės jurisprudencijos argumentais grindžiamas konstitucinės šeimos sampratos plėtojimas, kokie objektyvūs teisiniai kriterijai apibrėžia šeimos santykius ir kur baigiasi Konstitucijos aiškinimas bei prasideda jos norminio turinio keitimas.

4. Užtikrinti, kad Konstitucijos aiškinimas nepakeistų Konstitucijoje nustatytos jos keitimo tvarkos. Konstitucinio Teismo teisė oficialiai aiškinti Konstituciją negali būti tapatinama su savarankiška teise ją keisti. Konstitucijos norminio turinio pakeitimai turi būti atliekami laikantis jos XIV skirsnyje nustatytų procedūrų. Konstitucijos viršenybės principas įpareigoja ne tik Seimą, Vyriausybę ir kitas valdžios institucijas, bet ir patį Konstitucinį Teismą.

5. Inicijuoti plačią viešą diskusiją dėl Konstitucinio Teismo įgaliojimų ir konstitucinės doktrinos plėtojimo ribų. Šioje diskusijoje turi dalyvauti skirtingoms pozicijoms atstovaujantys konstitucinės teisės specialistai, akademinė bendruomenė, žmogaus teisių organizacijos ir pilietinės visuomenės atstovai. Būtina išsiaiškinti, ar dabartinė konstitucinės jurisprudencijos raida užtikrina deramą pusiausvyrą tarp Konstitucinio Teismo nepriklausomumo, Konstitucijos teksto viršenybės ir Tautos suvereniteto.

6. Užtikrinti, kad diskusijos dėl šeimos instituto ir Konstitucijos nuostatų keitimo nebūtų savaime tapatinamos su žmogaus teisių neigimu. Tautos teisė svarstyti Konstitucijos turinį, kelti jos aiškinimo pagrįstumo klausimus ir inicijuoti teisėtus jos pakeitimus yra demokratinės santvarkos dalis. Kartu privalo būti užtikrinta visų asmenų lygybė prieš įstatymą, žmogaus orumo ir privataus gyvenimo apsauga. Šie principai turi būti derinami, o ne naudojami kaip pretekstas riboti viešą konstitucinę diskusiją.

7. Raginame Seimo narius, nepriklausomai nuo jų politinių pažiūrų, viešai pareikšti savo poziciją dėl referendumo iniciatyvos ir prisiimti politinę atsakomybę už jos tolesnį likimą. Piliečiai turi teisę žinoti, kurie jų išrinkti atstovai palaiko galimybę Tautai tiesiogiai pasisakyti dėl konstitucinės šeimos sampratos, kurie tam prieštarauja ir kokiais teisiniais argumentais grindžia savo poziciją.

8. Pareiškiame, kad Tautos forumas įstatymų nustatyta tvarka inicijuos ir rems pilietines bei teisines priemones, kuriomis būtų siekiama užtikrinti piliečių konstitucinių teisių įgyvendinimą. Jeigu Seime pradėtas referendumo iniciatyvos svarstymas ir toliau bus nepagrįstai vilkinamas, Tautos forumas ragins pilietinę visuomenę pasinaudoti teisėtomis konstitucinėmis priemonėmis, įskaitant piliečių referendumo iniciatyvos galimybę, viešus kreipimusis ir kitus demokratinio dalyvavimo būdus.

Tautos forumas pabrėžia, kad žmogaus teisių apsauga, Konstitucijos viršenybė ir Tautos suverenitetas nėra viena kitai priešingos vertybės. Jos sudaro Lietuvos demokratinės konstitucinės santvarkos pagrindą. Konstitucija negali tapti nei trumpalaikės politinės daugumos interesų įrankiu, nei nuo ją priėmusios Tautos atskirta, vien teisminių interpretacijų pagrindu nuolat keičiama teisinių nuostatų sistema.

Taip pat primena, kad Konstitucinis Teismas nėra aukščiau Konstitucijos, o jo teisė aiškinti Konstituciją nėra teisė pakeisti pačios Tautos konstitucinę valią. Todėl svarbiausias keliamas klausimas yra ne vien tai, kaip turi būti suprantama šeima. Tai klausimas apie pačios Lietuvos valstybės konstitucinės santvarkos esmę: **ar Tauta tebėra suvereni savo valstybės šeimininkė, turinti teisę Konstitucijos nustatyta tvarka spręsti pamatinius jos gyvenimo klausimus, ar ši teisė tapo tik formalia deklaracija, kurios tikrąjį turinį nustato ne Tauta, o jos vardu veikiančios institucijos.**

Tautos forumo įsitikinimu, šį klausimą būtina spręsti viešai, demokratiškai ir laikantis Konstitucijos, o ne nutylėti ar užgniaužti procedūriniais sprendimais.

Tautos forumo vardu:
Algimantas Merkevičius, Alina Laučienė, Almantas Stankunas, Birutė Simutienė, Daiva Jakubonienė, Dobilas Kezys, Eglė Lesniauskienė, Erikas Černauskas, Edvardas Sinickas, Gaudentas Aukštikalnis, Gintaras Rinkevičius, Gintautas Terleckas, Ignė Aperavičiūtė, Jolanta Mažylė, Jurgita Goštautaitė, Kęstutis Pakštas, Kęstutis Dubnikas, Laisvūnas Šopauskas, Lidija Veličkaitė, Neringa Paškevičienė, Ramūnas Kairys, Robertas Vitkauskas, Saulius Dinda, Sigita Dimgailė, Valentinas Šapalas, Valdas Daraškevičius, Vilius Antanas Adomaitis, Vytautas Radžvilas, Algimantas Saulėnas. Virginija Kubilienė, Tautvydas Galinis, Petras Gudynas, Auksė Valantinienė, Vida Nacytė.

Parieškimui taip pat pritaria:

Politologas Marius Kundrotas, afiliuotasis medicinos profesorius Alvydas Pauliukevičius; profesorius habil.dr. Gediminas Merkys, žurnalo „Miškai“ vyr. redaktorius, Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas Albertas Žostautas; teisės filosofijos profesorius Saulius Arlauskas; filosofas Edvardas Čiuldė

Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacija – Romualdas Povilaitis
Lietuvos žmogaus teisių asociacija – Vytautas Budnikas
Piliečių gynybos paramos fondas – Stasys Kaušinis
Lietuvos Helsinkio grupė – Aurelija Kuzmaitė
Politinė partija Sąjūdis už miškus – Jaunoji Lietuva – Stanislovas Buškevičius

Pareiškimą visų pritariusių vardu pasirašo Almantas Stankūnas